रजःशयः, पुं, (रजसि शेते। शी+"अधिकरणे शेतेः।" ३।२।१५। इति अच्।) कुक्कुरः। इति शब्दमाला॥ (धूलिशायिनि, त्रि। रजतमयी। यथा, वाजसनेयसंहितायाम्। ५।८।

"या तेऽग्ने रजःशया तनूर्वर्षिष्ठा॥"

"रजःशया रजतमयीति।" तद्भाष्ये महीधरः॥)

रजःसारथिः, पुं, (रजसां सारथिरिव।) वायुः। इति शब्दरत्नावली॥

रजकः, पुं, (रजति निर्मलीकरोति श्वेतिमानमापादयति वस्त्रादीनामिति। रजृ+"वृतिखनिरञ्जिभ्यः परिगणनं कर्त्तव्यम्।" ३।१।१४५। इति ण्वुल्।) वर्णसङ्करजातिविशेषः। धोबा इति भाषा॥ (यथा, भागवते। १०।४१।३२।

"रजकं कञ्चिदायान्तं रङ्गकारं गदाग्रजः।
दृष्ट्वायाचत वासांसि विधौताम्युत्तमानि च॥")

स च तीवरपत्न्यां धीवराज्जातः। इति ब्रह्मवैवर्त्तपुराणम्॥ तत्पर्य्यायः। निर्णेजकः २। इत्यमरः। २।१०।१०॥ शौचेयः ३ कर्म्मकीलकः ४। इति शब्दरत्नावली॥ धावकः ५। इति हेमचन्द्रः। ३।५।७८॥ रजकस्य वस्त्रनिर्णेजनप्रकारो यथा,—

"वासांसि फलकैः शुद्धैर्निर्विष्यान्नजकः शनैः।
अतोऽन्यथा हि कुर्व्वीत दण्ड्यः स्याद्दुष्कमायकम्॥"

इति मात्स्ये २०१ अध्यायः॥

(रजकान्नभक्षणप्रायश्चित्तं यथाह आपस्तम्बः।

"रजके चैव शैलूषे वेणुचर्म्मोपजीविनि।
एतेषां यस्तु भुञ्जीत द्विजश्चान्द्रायणञ्चरेत्॥"

इति प्रायश्चित्तविवेकः॥ विशेषस्तत्रैव द्रष्टव्यः॥)

अंशुकः। इति विश्वः॥

रजकी, स्त्री, रजकपत्नी। रजृ+घञ्+ङीः। वकप्रत्ययान्तादपि ङीषि सिद्धा। इति मुग्धबोधव्याकरणम्॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम्। ४०२।

"परपट इव रजकीभिर्मलिनो मुक्तापि निर्दयं ताभिः।
अर्थग्रहणेन विना जघन्य! मुक्तोऽसि कुलटाभिः॥")

रजतं, क्ली, (रजति प्रियं भवति रज्यत इति वा। रजृ+"पृथिरञ्जिभ्यां कित्।" उणा०। ३।११९। इति अतच् कित्कार्य्यञ्च।) रूप्यम्। इत्यमरः। २।९।९६॥ हस्तिदन्तः। धवलः। शोणितम्। हारः। ह्रदः। शैलः। (स तु शाकद्वीपस्य एव। यथा, मात्स्ये १२१। १४।

"रत्नमालान्तरमयः शाल्मलञ्चान्तरालकृत्।
तस्यापरेण रजतो महानस्तो गिरिः स्मृतः॥")

स्वर्णम्। इति हेमचन्द्रः। ४।१०६॥ शुक्लवर्णविशिष्टे, त्रि। इत्यमरटीकायां भरतः॥ पितृकार्य्ये रजतपात्रादीनां प्राशस्त्यादि यथा,

"सौवर्णं राजतं ताम्रं पितॄणां पात्रमुच्यते।
रजतस्य कथा वापि दर्शनं दानमेव वा॥
राजतैर्भाजनैरेषामथवा रजतान्वितैः।
वार्य्यपि श्रद्धया दत्तमक्षयायोपकल्पते॥
यथार्घ्यपिण्डभोज्यादौ पितॄणां राजतं मतम्।
शिवनैवेद्यवत्तस्माद्दत्तं तत् पितृवल्लभम्।
अमङ्गलं तदृक्षेषु देवकार्य्येषु वर्ज्जितम्॥"

इति मात्स्ये १७ अध्यायः॥

रजतद्युतिः, पुं, (रजतस्येव द्युतिरस्य।) हनूमान्। इति शब्दरत्नावली॥

रजतप्रस्थः, पुं, (रजतस्तन्मयः तद्वत् शुभ्रो वा प्रस्थः साणुरस्य।) कैलासपर्व्वतः। इति त्रिकाण्डशेषः॥

रजताचलः, पुं, (रजतप्रधानोऽचल इव। शाकपार्थिवादिवत्समासः।) रौप्यपर्व्वतः। तस्य परिमाणं दानविधिश्च यथा,—

"राजतो नवमस्तद्वद्गमः शर्करांचलः।
वक्ष्ये विधानमेतेषां यथावदनुपूर्व्वशः॥
अतः परं प्रवक्ष्यामि रौप्याचलमनुत्तमम्।
यत्प्रसादान्नरो याति सोमलोकं द्विजोत्तम॥
दशभिः पलसाहस्रैरुत्तमो रजताचलः।
पञ्चभिर्म्मध्यमः प्रोक्तस्तदर्द्धेनावरः स्मृतः॥
अशक्तौ विभृतेरूर्द्ध्वं कारयेत् शक्तितः सदा।
विष्कम्भपर्व्वतांस्तद्वत् तुरीयांशेन कल्पयेत्॥
पूर्व्ववद्राजतान् कुर्य्यान्मन्दरादीन् विधानतः॥"

पूर्व्ववत् रत्नाचलवत्।

"कलधौतमयांस्तत्र लोकेशान् रचयेद्दृढः॥
ब्रह्मविष्णुर्कवत् कार्य्यो नितम्बोऽत्र हिरण्मयः।
राजतं स्यादृषदन्येषां समन्तादिह काञ्चनम्॥
शेषञ्च पूर्व्ववत् कुर्य्यात् होमशागरणादिकम्।
प्रदद्यात्तु प्रभाते तु गुरवे रौप्यपर्व्वतम्॥
विष्कम्भशैलान्ऋत्विग्भ्यः पूज्य वस्त्रविभूषणैः।
इमं मन्त्रं पठन् दद्याद्दर्भपाणिर्व्विमत्सरः॥
पितॄणां वल्लभं यस्मात् विष्णोर्व्वा शङ्करस्य च।
रजतं पाहि तस्मान्नः शोकसंसारसागरात्॥
इत्थं निवेद्य वो दद्यात् रजताचलमुत्तमम्।
गवामयुतदानस्य फलं प्राप्नोति मानवः॥
सोमलोके सगन्धर्व्वैः किन्नराप्सरसाङ्गणैः।
पूज्यमानो वसेद्दिव्यान् यावदाभूतसंप्लवम्॥"

इति मात्स्ये ७ अध्यायः॥

(कैलासपर्व्वतः। यथा, महाभिषेकार्चनतन्त्रे।

"रजताचलमध्ये तु कुबेरेश्वर ईरितः॥")

रजताद्रिः, पुं, (रजतमयस्तद्वत् शुभ्रो वा अद्रिः। शाकपार्थिववत् समासः।) कैलासपर्व्वतः। इति हेमचन्द्रः। ४।९४॥

रजनं, क्ली, (रज्यत इति। रजृ+"रञ्जेः क्युन्।" उणा० २।७९। इति क्युन्। "रजकरजनरजःसूपसंख्यानम्।" ६।४।२४। इति वार्त्तिकोक्तेर्नलोपश्च।) रागः। इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः॥ (यथा, महाभारते। ८।५२।९।

"यथा वा वाससी शुक्ले महारजनरञ्जिते।
विभ्रयाद् युवती श्यामा तद्वदासीदसुन्धरा॥")

ऋषिविशेषे, पुं। यथा, तैत्तिरीयसंहितायाम्। २।३।८।१।

"रजनो वै कौशेयः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्व्वनं यमयात्॥")

रजनिः, स्त्री, (रजन्ति लोका यत्र। रजृ+बाहुलकादनिः। इत्युज्ज्वलदत्तः। २।१०३।) रात्रिः। इत्यमरटीका॥ (यथा, कथासरित्सागरे।१८।१४५।।

"इत्येवं स्वाप्य समयं प्राप्तायां रजनौ च तान्।
आमन्त्र्य विप्रान् प्रययौ श्मशानं स विदूषकः॥")

रजनी, स्त्री, (रजनि+ङीदिकारादिति ङीष्।) रात्रिः। (यथा, महाभारते। ३।६६।२८।

"सा बुद्धा रजनीन्तत्र पितुर्वेश्मनि भाविनी।
विश्रान्ता मातरं राजन्! इदं वचनमब्रवीत्॥")

हरिद्रा॥ (अस्याः पर्य्यायो यथा,—

"हरिद्रा पीतिका गौरी काञ्चनी रजनी निशा।
मेहघ्नी रञ्जनी पीता वर्णिनी रात्रिनामिका॥"

इति वैद्यकरत्नमालायाम्॥

यथा, नवधे। २२।४६।

"अस्याः सुराधीशदिशः पुरासीत्
यदम्बरं पीतमिदं रजन्याः।
चन्द्रांशुचूर्णयतिचुम्बितेन
तेनाधुना नूनमलोहितायि॥")

जतुका। इत्यमरः। २।४।१५३॥ (यथा, हृहत्संहितायाम्। ४४।६।

"हन्यन्ताञ्जनरजनीसुवर्णपुष्पाग्निमन्थाश्च॥")

नीलिनी। इति मेदिनी। ने, ११६॥ (शाल्मलीद्वीपस्यनदीभेदः। यथा, भागवते। ५।२०।१०

"अनुमती सिनीवाली सरस्वती कुहू रजनी नन्दा राकेति॥")

रजनीकरः, पुं, (रजनीं करोतीति। कृ+टः।) चन्द्रः। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, भागवते। ४।२८।३४।

"हित्वा गृहान् सुतान् भोगान् वेदमौलिं मदिरेक्षणा।
अन्वधावत पाकाग्रं ज्योत्स्नेव रजनीकरम्॥")

रजनीगन्धा, स्त्री, (रजन्यां गन्धोऽस्याः। रात्रौ विकाशात् तथात्वम्।) स्वनामख्यातश्वेतवर्णपुष्पविशेषः। इति लोकप्रसिद्धिः॥

रजनीचरः, पुं, (रजन्यां चरतीति। चर+"चरेष्टः।" ३।२।१६। इति टः।) राक्षसः। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, रामायणे।७।५।४।

"स तया सह संयुक्तो वराज रजनीचरः॥"

तथा च।

"ओजोऽग्नानां रजनीचराणां
आहारहेतोर्न शरीरमिष्टम्।
गर्भं हरेयुर्यदि तेन मातु-
र्लब्धावकाशं न हरेयुरोजः॥"

इति चरके शारीरस्थाने द्वितीयेऽध्याये॥)

चौरः॥ यामिकभटः॥ (रात्रिविहारके, त्रि। यथा, हरिवंशे। २०२।१८।

"ब्राह्मणानाञ्च राजानं शाश्वतं रजनीचरम्॥")

रजनीजलं, क्ली, (रजन्या जलम्।) नीहारः। इति हारावली। ६७॥